

Leszek Jerzak, Wiesław Matejczuk
GRYZYŃSKI PARK KRAJOBRAZOWY
The Gryżyński Landscape Park

Projektowany Gryżyński Park Krajobrazowy położony jest w południowej części Pojezierza Lubuskiego na terenie sandru Pliszki (Kondracki, 1967). Pod względem administracyjnym znajduje się w województwie zielonogórskim na terenie czterech gmin: Bytnica, Krosno Odrzańskie, Czerwieńsk i Skąpe. Zajmuje on powierzchnię 2755 ha, a wraz ze strefą ochronną 4731 ha (Matejczuk, 1989). Główną rzeką jest Gryżyński Potok (Gryżynka, Gryżyna), będący prawobrzeżnym dopływem Odry

Celem utworzenia Parku jest ochrona walorów krajobrazowych rynny Gryżyńskiego Potoku. Podstawowe walory tego terenu to:

- niezwykle zróżnicowana i atrakcyjna rzeźba terenu (np. nachylenie zboczy rynny waha się w granicach od 22 do 65%);
- atrakcyjna hydrografia (występuje tu aż jedenaście polodowcowych jezior rynnowych oraz bardzo liczne źródła zbieżne);
- różnorodne siedliskowe typy krajobrazu;
- zróżnicowana szata roślinna;
- interesująca fauna, szczególnie ornitofauna;
- niewielkie jak dotąd wykorzystanie rolnicze i przemysłowe;
- niewielkie zaludnienie;
- stosunkowo niewielka penetracja turystyczna.

Szata roślinna jest atrakcyjna z kilku powodów. Na stosunkowo niewielkiej powierzchni występują liczne zespoły roślinne: wodne i bagienne, torfowiskowe, łąkowe, leśne i zaroślowe. Można tu prześledzić wszystkie stadia zarastania i wypłykania

jezior , a także znaleźć szereg rzadkich i chronionych gatunków roślin: goździka siniego (*Dianthus caesius*), kłóc wiechowatą (*Cladium mariscus*), bagno zwyczajne (*Ledum palustre*), rosziczkę okrągłolistną (*Drosera rotundifolia*), rogatka skrzydełkowego (*Ceratophyllum platyacanthum*), jezierzę mniejszą (*Najas minor*), grązel drobny (*Nuphar pumilum*) i grzybień biały (*Nymphaea alba*).

Wyniki badań faunistycznych (Jermaczek et al. 1987, Matejczuk, 1989) wykazały, że badany obszar jest interesującym i ważnym miejscem, szczególnie pod względem ornitologicznym. Ważną rolę pełnią tu wody, zarówno o charakterze naturalnym (rzeka, jeziora) jak i o antropogennym pochodzeniu (stawy hodowlane). Park jest miejscem stałego lub okresowego pobytu szeregu gatunków ptaków zagrożonych (wg Dyrca, 1989) w skali europejskiej: kani rdzawej (*Milvus milvus*), bielika (*Haliaeetus albicilla*), sokoła wędrownego (*Falco peregrinus*), bociana czarnego (*Ciconia nigra*), rybołowa (*Pandion haliaetus*), żurawia (*Grus grus*), zimorodka (*Alcedo atthis*), dzięcioła czarnego (*Dryocopus martius*), brzęczki (*Locustella luscinioides*) i innych. Spotyka się tu również ginących przedstawicieli innych grup zwierząt (Głowaciński et al. 1980) np. gniewosza plamistego (*Coronella austriaca*) czy żmiję zygzakowatą (*Vipera berus*).

Jak dotąd na obszarze projektowanego Gryżyńskiego Parku Krajobrazowego nie utworzono żadnego rezerwatu przyrody, co było wynikiem słabego rozpoznania walorów przyrodniczych omawianego terenu. Planuje się objęcie ochroną w postaci rezerwatów następujących obszarów:

- 1) „Gryżyńskie źródła” — rezerwat przyrody nieożywionej. Strome zbocza i wysokie krawędzie rynny (nachylenie do 60°, wysokość względna do 30 m), o zróżnicowanej budowie geologicznej z przepięknymi niszami źródliskowymi. W dolnej części zbocza liczne źródła i wysięki.
- 2) „Kemowy próg” — rezerwat przyrody nieożywionej. Przelomowy odcinek rzeki Gryżyny oraz pagórek kemowy usytuowany w dnie rynny polodowcowej, który stanowi swoisty próg.

- 3) „Grabińskie źródła” — rezerwat przyrody nieożywionej. Strome zachodnie zbocza rynny polodowcowej Gryżyny, wraz z boczną dolinką. Teren o malowniczym ukształtowaniu, różnorodnej budowie geologicznej, licznych bocznych dolinkach, wysokościach względnych do 34 m, z licznymi źródłami. Nachylenie zboczy sięga do 60°.
- 4) „Augustyński oz” — rezerwat przyrody nieożywionej. Najbardziej widoczny, klasycznie wykształcony, północny wał ozu, z licznymi formami kemowo-wytopiskowymi od strony zachodniej.
- 5) „Grabińskie wytopiska” — rezerwat przyrody nieożywionej. Obszar kemowo-wytopiskowy z klasycznymi formami pod względem zróżnicowania kształtu (wannы, misy, kociołki — pojedyncze i podwójnie wklęsłe).
- 6) „Grabińskie stawy” — rezerwat faunistyczny. Wschodnie i środkowe stawy rybne kompleksu „Grabina”, należące do PGRyb. w Osiecznicy oraz otaczające je brzegi rynny polodowcowej i półwysp porośnięty lasem. Wysokości względne lustra wody stawów do szczytów pagórków, dochodzą do 32 m. Celem ochrony są zagrożone rzadkie gatunki ptaków, między innymi: bąk (*Botaurus stellaris*), głotniak stawowy (*Circus aeruginosus*), żuraw (*Grus grus*), perkoz rdzawoszyi (*Podiceps griseigena*), perkozek (*Podiceps ruficollis*), perkoz dwuczuby (*Podiceps cristatus*), cyraneczka (*Anas crecca*), łabędź niemy (*Cygnus olor*), gągoł (*Bucephala clangula*), bielik (*Haliaeetus albicilla*). Na wymienionym wyżej półwyspie występuje również rzadki na niżu goździk siny (*Dianthus caesius*).
- 7) „Jezioro Jelito” — rezerwat faunistyczno-florystyczny. Jezioro Jelito wraz z półwyspem oraz torfowiska między jeziorami Jelito i Jatnik. Wymienione jeziora są pozostałością po jednym dużym akwenu, który uległ podziałowi w wyniku procesu zarastania prowadzącego do powstania torfowiska niskiego. Zespoły roślinne, które tutaj występują, mimo iż są w części antropogenicznie zmienione reprezentują jednak pełny szereg sukcesyjny. W jeziorze Jelito stwierdzono po-

nadto interesujące zespoły i gatunki roślin zanurzonych, między innymi jezierzę mniejszą (*Najas minor*) i rogatka skrzydełkowatego (*Ceratophyllum platyacanthum*). Drugim elementem projektowanego rezerwatu wymagającym ochrony jest ornitofauna, między innymi gniazduje tu gągoł (*Bucephala clangula*).

LITERATURA

- DYRZC A., 1989. *Tereny ważne dla ornitologii i ochrony ptaków w Polsce*. Przegl. zool. 3: 417—437.
- GŁOWACIŃSKI Z., BIENIEK M., DYDUCH A., GIERTYCHOWA R., JAKUBIEC Z., KOSIOR A., ZEMANEK M., 1980. *Stan fauny kręgowców i wybranych bezkręgowców Polski — wykaz gatunków, ich występowanie, zagrożenie i status ochronny*. *Studia Naturae*, Seria A, 21.
- JERMACZEK A., CZWAŁGA T., KRZYSKÓW T., RUDAWSKI W., 1987. *Ptaki wodne i błotne Pojezierza Lubuskiego*. Zeszyty Świebodzińskie, 10.
- KONDRACKI J., 1967. *Geografia fizyczna Polski*. PWN. Warszawa.
- MATEJCZUK W. (red.), 1989. *Dokumentacja projektowa Gryżyńskiego Parku Krajobrazowego*. PTPNoZ, Oddz. Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze (maszynopis).

SUMMARY

The projected Gryżyński Landscape Park, an area of 2755 ha. (with a protecting belt of 4731 ha.), is situated in the southern part of the Lubusian Lake District. It includes the valley of the Gryżyński Potok stream with some lakes and fish ponds. The purpose of establishing the Park is protection of its landscape values: a diversified surface sculpture, varied landscape types, interesting flora (e. g. *Dianthus caestius*, *Cladium mariscus*, *Mimulus guttatus*, *Ledum palustre*, *Drosera rotundifolia*, *Ceratophyllum platyacanthum*, *Najas minor*, *Nuphar pumilum*) and fauna (*Coronella austriaca*, *Vipera berus*, *Haliaëtus albicilla*, *Ciconia nigra*, *Pandion haliaëtus*, *Grus grus*, *Botaurus stellaris*, *Podiceps griseigena*, *Cygnus olor*, *Bucephala clangula*). Seven nature reserves are planned on the Park area.

Adres autorów:

Wyższa Szkoła Pedagogiczna
Aleja Wojska Polskiego 69.
65-077 Zielona Góra